

РОЗДІЛ X. СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

УДК 347.965

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.96>

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ АДВОКАТІВ ТА ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ

Заборовський В.В.,

*професор, доктор юридичних наук,
професор кафедри цивільного права та процесу
Ужгородського національного університету
ORCID: 0000-0002-5845-7535*

Манзюк В.В.,

*професор, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарського права
Ужгородського національного університету
ORCID: 0000-0003-2133-1573*

Ревуцька І.Е.,

*доцент, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Ужгородського національного університету
ORCID: 0000-0002-9033-2513*

Заборовський В.В., Манзюк В.В., Ревуцька І.Е. Діяльність українських адвокатів та органів адвокатського самоврядування в умовах повномасштабного вторгнення РФ.

У даній статті розкриваються питання, що пов'язані із особливістю професійної діяльності українських адвокатів (аналізуються основні сфери такої діяльності) та органів адвокатського самоврядування в умовах збройної агресії РФ. Акцентується увага на основних напрямках роботи НААУ та інших органів адвокатського самоврядування щодо допомоги адвокатам як у професійній діяльності, так і в їх повсякденному житті в умовах війни.

Аргументується позиція за якою, повномасштабна війна вплинула на професійну діяльність кожного українського адвоката, і більшість з них почали здійснювати свою діяльність за правилами воєнного часу, надаючи правову допомогу щодо категорії справ, що є наслідком військової агресії РФ. Робиться висновок, що сферами такої діяльності є як забезпечення реалізації соціально-економічних прав осіб, компенсації збитків завданих внаслідок військових дій, так і надання правничої допомоги у справах, які пов'язані із вчинення кримінальних правопорушень проти миру, безпеки та міжнародного правопорядку, зокрема, щодо фіксації фактів, які мають відношення до такого роду кримінальних правопорушень та збору відповідної доказової бази. Вказується на активне

використання адвокатами додатку «EyeWitness to Atrocities», створеного за ініціативою Міжнародної асоціації юристів та платформи «warcrimes.gov.ua» – Офісом Генерального прокурора разом з українськими та міжнародними партнерами.

Акцентується увага також на діяльності органів адвокатського самоврядування в умовах війни. Робиться висновок, що такими органами було організовано та проведено значну кількість різноманітного роду заходів як щодо підвищення кваліфікації адвокатів щодо вирішення питань захисту прав та інтересів і військовослужбовців, і громадян в умовах війни, так і щодо збору благодійної допомоги щодо матеріальної підтримки адвокатів та їх сімей, які потребують цього. Звертається увага й на діяльність Опікунської Ради, що створена при Національній асоціації адвокатів України.

Ключові слова: адвокат; адвокатура; професійна діяльність адвоката в умовах війни; Національна асоціація адвокатів України; Опікунська Рада НААУ; благодійний фонд; органи адвокатського самоврядування.

Zaborovskyy V.V., Manzyuk V.V., Revutska I.E. The activities of Ukrainian lawyers and the self-government bodies of lawyers in the context of a full-scale invasion of the rf.

This article reveals the issues related to the peculiarities of the professional activity of

Ukrainian lawyers (the main areas of such activity are analyzed) and the self-government bodies of lawyers in the conditions of armed aggression of the Russian Federation. Attention is focused on the main directions of the work of the NAAU and other bodies of the self-government of lawyers in terms of helping lawyers both in their professional activities and in their everyday life in the conditions of war.

The position is argued according to which the full-scale war affected the professional activity of every Ukrainian lawyer, and most of them began to carry out their activities according to the rules of wartime, providing legal assistance in the category of cases that are a consequence of the military aggression of the Russian Federation. It is concluded that the spheres of such activity are both ensuring the realization of social and economic rights of individuals, compensation for damages caused as a result of military operations, and providing legal assistance in cases related to the commission of criminal offenses against peace, security and international legal order, in particular, regarding the recording of facts related to this type of criminal offenses and the collection of the relevant evidence base. It is pointed out the active use by lawyers of the application «EyeWitness to Atrocities», created at the initiative of the International Association of Lawyers and the platform «warcrimes.gov.ua» – by the Office of the Prosecutor General together with Ukrainian and international partners.

Attention is also focused on the activities of the self-government bodies of lawyers in the conditions of war. It is concluded that such bodies have organized and carried out a significant number of various types of activities, both in terms of improving the qualifications of lawyers in solving issues of protecting the rights and interests of both servicemen and citizens in war conditions, and in collecting charitable assistance for the material support of lawyers and their families, who need it. Attention is also drawn to the activities of the Board of Trustees, which was created under the National Association of Lawyers of Ukraine.

Key words: lawyer; advocacy; professional activity of a lawyer in wartime conditions; National Association of Lawyers of Ukraine; Board of Trustees of NAAU; charitable foundation; bodies of self-government of lawyers.

Актуальність теми. Сутність адвокатської діяльності [1; 2; 3], а також правова природа органів адвокатського самоврядування та особливості їх діяльності [4; 5; 6], в тому числі Національної асоціації адвокатів України [7], вже були предметом нашої наукової розвідки. Взагалі адвокатура як інститут громадянського суспільства, що займає особливе місце в механізмі

здійснення правосуддя повинна забезпечувати належну реалізацію конституційного права кожної особи на надання професійної правничої допомоги, зокрема в умовах воєнного стану. Актуальність дослідження обумовлюється й тим, що в умовах війни, потребують допомоги й українські адвокати (і в сфері професійної діяльності, і в повсякденному житті). Тож позитивною є діяльність органів адвокатського самоврядування, які не тільки організують заходи щодо підвищення кваліфікації представників адвокатської спільноти щодо надання професійної допомоги по фактично новим категоріям справ, що пов'язані з військовою агресією, так і надають матеріальну допомогу адвокатам, які потребують цього.

Аналіз наукових публікацій. Проблема визначення сутності професійної діяльності адвоката, і правової природи інституту адвокатури, була предметом досліджень ряду науковців, серед яких доцільно виокремити А.М. Бірюкову, Т.Б. Вільчик, С.О. Іваницького, А.В. Іванцову, Ю.С. Пилипенко, С.Ф. Сафулько, О.Д. Святоцького, В.О. Святоцьку, Д.П. Фіолевського, О.Г. Яновську та інших.

Метою даної статті є розкриття специфіки діяльності українських адвокатів та органів адвокатського самоврядування в умовах повномасштабного вторгнення рф.

Основними **завданнями** автори ставлять перед собою: розкрити особливості діяльності українських адвокатів в умовах військової агресії з боку рф та дослідити сфери такої діяльності адвокатів; проаналізувати основні напрями роботи НААУ та інших органів адвокатського самоврядування щодо допомоги адвокатам як у професійній діяльності, так і в повсякденному житті в умовах війни.

Виклад основного матеріалу. Повномасштабне вторгнення рф на територію суверенної України відіграє значний вплив на всі аспекти суспільно-політичного життя населення. Не є винятком і професійна діяльність адвокатів, більшість з яких почали здійснювати свою діяльність за правилами воєнного часу, надаючи правову допомогу щодо особливої категорії справ, що є наслідком збройної агресії рф та відповідають вимогам сьогодення. Крім цього, багато членів адвокатської спільноти не тільки сприяють зміцненню нашої держави як правової, надаючи професійну правову допомогу у таких складних умовах, але й безпосередньо відстоюють територіальну цілісність та недоторканість нашої Батьківщини.

З перших днів збройної агресії рф, як слушно зазначає С. Вилков, багато адвокатів, в тому числі які є членами різного роду органів адвокатського самоврядування, добровільно пішли захищати нашу країну із зброєю в руках, всту-

пивши до складу Збройних сил України та територіальної оборони, а також займаються волонтерством в тилу, задля зміцнення нашої армії [8]. Багато адвокатів успішно виконують бойові завдання, за що отримали відповідні найвищі нагороди, на жаль, деякі з них отримали такі нагороди посмертно. Так, адвокату Юрію Сікиринському, батьку п'яťох дітей, який пішов добровольцем та приєднався до 125-ої окремої бригади територіальної оборони, виконувавши обов'язки командира розвідувального взводу, було посмертно присвоєно звання Герой України та удостоєно ордена «Золота Зірка» за героїзм, особисту мужність та самовіддане служіння українському народові [9]. На жаль, під час виконання бойових завдань загинули інші члени адвокатської спільноти.

Як ми вже зазначали, до початку повномасштабної війни, і особливо до 2014 року адвокати фактично не здійснювали свою професійну діяльність щодо ведення певної, особливої категорії справ, які є наслідком військової агресії рф [10]. Адвокати в Україні, як відмічає В. Гвоздїй, ведуть різноманітні категорії справ, що пов'язані із війною, і для адвоката завжди є викликом бути першим в тій ситуації, з якою до цього ніхто раніше не стикався [11].

Поява нових категорій справ та швидка зміна законодавства з метою адаптації до соціально-політичного та економічного становища в суспільстві, змушують адвокатів постійно підвищувати свою кваліфікацію задля надання професійної правничої допомоги своїм клієнтам. Так, повномасштабне вторгнення країни-агресора, за слушним твердженням І. Марценюка призвело до виникнення багатьох нових правових проблем, які пов'язані з отриманням соціальних виплат, реалізацією трудових гарантій, відновленням документів, компенсацією збитків внаслідок військових дій [12]. Досліджувала особливості врегулювання питань, які пов'язані із знищенням і пошкодженням майна внаслідок воєнних дій і Л. Швецова [13].

В той же час, повномасштабне вторгнення рф, за твердженням Д. Панфілової має наслідком підвищення ролі адвокатів у сфері захисту прав військовослужбовців та їх родин, комунікації з військовими частинами, а також сприяння у вирішенні процесуальних питань щодо допомоги у розшуку зниклого безвісти або повернення з полону військовослужбовця, вказуючи при цьому на правове підґрунтя, яке необхідно враховувати щодо надання правової допомоги у даній сфері та надаючи певні практичні поради його реалізації [14].

Фактично новим напрямом професійної діяльності адвокатів стало й надання правничої допомоги, яка пов'язана із вчинення кримінальних правопорушень проти миру, безпеки та міжна-

родного правопорядку. Особливо це стосується фіксації фактів, які мають відношення до такого роду кримінальних правопорушень та збору відповідної доказової бази. На такий вид діяльності звертає увагу Р. Дулюк, оскільки українські адвокати не тільки активно розвивають міжнародну взаємодію задля встановлення фактів, які мають юридичне значення щодо забезпечення майбутніх юрисдикційних процесів, але й активно сприяють у зборі доказів та фіксації фактів геноциду, різного роду воєнних злочинів, порушень міжнародних гуманітарних норм як у зоні проведення бойових дій, так і у місцях проживання цивільного населення, представляючи інтереси постраждалих від військової агресії, в тому числі й у міжнародних установах [15].

Тож слушною є позиція С.В. Демченко, за якою в умовах воєнних дій однією з найбільших проблем є правильне та оперативне формування електронних доказів (фотографій, відео- та звукозаписів, графічних зображень тощо), які відтворюють сліди кримінальних правопорушень та слугують доказами заподіяння насамперед матеріальної шкоди фізичним та юридичним особам, що можуть бути згодом втрачені в ході бойових дій. Важливим в цьому аспекті є додаток «EyeWitness to Atrocities» (створений за ініціативою Міжнародної асоціації юристів – IBA), що допомагає фіксувати відео- та фотодокази воєнних злочинів, які передаються, зокрема, до міжнародних судових установ (у тому числі до Міжнародного кримінального суду) [16]. «EyeWitness to Atrocities» є безкоштовним додатком для мобільного телефону, що містить в собі технологію, яка дозволяє отримати дані щодо часу фіксації та місця знаходження, де здійснено відповідний запис безпосередньо зі супутнику, які не можуть бути жодним чином змінені [17]. Лише за декілька місяців повномасштабного вторгнення через дану програму було зафіксовано та надіслано більше десяти тисяч перевірених відео, фотографій та аудіофайлів військових злочинів рф [18]. У своїй професійній діяльності адвокати задля фіксації воєнних злочинів рф активно використовують також платформу «warcrimes.gov.ua», яка була створена Офісом Генерального прокурора разом з українськими та міжнародними партнерами створив саме задля належного документування злочинів проти людяності воєнних злочинів, що скоєні армією рф в Україні [19].

Військова агресія рф проти нашої держави не тільки безпосередньо вплинула на професійну діяльність адвоката, але й на його психоемоційний стан, як майже і будь-якого пересічного громадянина України. О.В. Стратій вказує, що професійна діяльність адвоката вимагає дотримання суворих вимог до власної психіки, його вміння належного керування власними емоцій-

но-вольовими якостями та за жодних обставин не проявляти негативних емоцій особливо в аспекті надання правничої допомоги в умовах воєнного стану. Все це вимагає від адвоката розвивати в собі якості, які в тому числі пов'язані з нервово-емоційною стійкістю, логічним мисленням, вмінням почути співрозмовника, що повинно сприяти створенню свого роду захисного бар'єру від ситуацій, які можуть негативно впливати на адвоката та надають більшої впевненості у його професійній діяльності щодо відстоювання інтересів клієнта [20].

Як ми уже відмічали, військова агресія РФ та введення воєнного стану суттєво вплинули й на можливість здійснення адвокатом своєї професійної діяльності, враховуючи зокрема, швидку зміну національного законодавства. Важливу роль в підвищенні кваліфікації адвоката та його адаптації до нових реалій відіграли органи адвокатського самоврядування, якими було організовано неймовірну кількість різного роду вебінарів, конференцій, семінарів, тренінгів та круглих столів, що були спрямовані, зокрема й на вирішення важливих питань щодо захисту як прав та інтересів і військовослужбовців, і пересічних осіб, так і самих адвокатів, що постраждали від злочинів РФ. Взагалі Вищою школою адвокатури Національної асоціації адвокатів України було організовано понад 200 різноманітних правових освітніх заходів, які стосуються тих чи інших питань військового права. Так, суттєво активізував свою діяльність й Комітет з військового права Національної асоціації адвокатів України [21]. Також при НААУ було створено Центр координації добровільної правової допомоги військовослужбовцям, щодо оперативного надання правової допомоги, одним із аспектів діяльності якого є забезпечення безкоштовного навчання адвокатів, які у рамках волонтерського руху надають правову допомогу військовослужбовцям на засадах *pro bono* [22].

Значну допомогу адвокатам як у підвищенні їх кваліфікації щодо надання правничої допомоги на професійному рівні в умовах війни, так і у забезпеченні необхідної допомоги тим адвокатам та членам їх сім'ї, які постраждали внаслідок збройної агресії РФ надають органи адвокатського самоврядування. Поряд з підтримкою підрозділів територіальної оборони та Збройних сил України, Національна асоціація адвокатів України та ради адвокатів регіонів організують різного роду благодійні акції з метою надання допомоги представникам адвокатської спільноти, які потребують цього. До прикладу, Національної асоціації адвокатів України було засновано благодійний фонд, який проводив збір коштів, в тому числі й для надання необхідної допомоги адвокатам, які втратили житло та опинились в складній ситуації [23]. Комітети

Національної асоціації адвокатів України виступають одними із організаторів програми «Подаруй життя Захиснику» та ініціювали, зокрема, благодійний вечір «Творчість адвокатів під час війни» з метою збору коштів на допомогу родинам адвокатів, які постраждали внаслідок воєнної агресії РФ проти України [24].

В умовах війни адвокати не тільки надають професійну правничу допомогу, в тому числі й на засадах *pro bono*, але як ми уже відзначали, безпосередньо відстоюють територіальну цілісність та недоторканість нашої Батьківщини. На жаль, відомі випадки загибелі адвокатів або ж отримання ними важких поранень у нерівних боях з російськими окупантами. Без сумніву, одну з найважливіших ролей в допомозі адвокатам, які постраждали насамперед внаслідок воєнних дій відіграє Опікунської Ради при Національній асоціації адвокатів України [25].

Станом на початок 2024 року Опікунською радою було розглянуто понад 700 заяв адвокатів та членів їх сімей з усіх регіонів України, за результатами розгляду яких було прийнято рішення щодо надання матеріальної допомоги насамперед сім'ям загиблих адвокатів-військовослужбовців з м. Львів [26; 27], м. Вінниця [27], м. Київ та м. Одеси [28], м. Херсон та м. Рівне [29], м. Дніпро, Полтавської, Запорізької та Харківської областей [30], з Черкас та Волині [31]; родинам загиблих адвокатів з Харківщини [32] та Дніпропетровщини [33]; м. Чернігів [34], м. Дніпро [35], м. Буча [36], м. Северодонецьк [37] Опікунська рада приймає також рішення про надання допомоги також на лікування адвокатам, що отримали важкі поранення в зоні бойових дій [38; 39], чи членам сімей таких адвокатів [40], а також адвокатам, що потребують життєво необхідного лікування [27; 29; 30; 33]. Однією із категорій адвокатів, які отримують матеріальну допомогу від органів адвокатського самоврядування є й ті, житло яких повністю або частково було зруйновано. Зокрема, таку компенсацію отримали понад десять адвокатів, які постраждали внаслідок підриву Каховської ГЕС [41], а також адвокатам, що проживають майже в кожному з регіонів України [27; 28; 30; 33; 42] тощо. Надавалася матеріальна допомога й іншим категоріям адвокатів, які були внаслідок воєнних дій позбавлені засобів для існування [28; 37; 43].

Висновки. Повномасштабна збройна агресія Росії проти суверенної України вплинула на професійну діяльність кожного українського адвоката. Більшість адвокатів почали здійснювати свою діяльність за правилами воєнного часу, надаючи правову допомогу щодо особливої категорії справ, які є наслідком збройної агресії РФ та відповідають вимогам сьогодення (від забезпечення реалізації соціально-економічних

права та компенсації збитків завданих внаслідок військових дій до надання правничої допомоги у справах, які пов'язані із вчинення кримінальних правопорушень проти миру, безпеки та міжнародного правопорядку, зокрема, щодо фіксації фактів, які мають відношення до такого роду кримінальних правопорушень та збору відповідної доказової бази).

Багато членів адвокатської спільноти не тільки сприяють зміцненню нашої держави як правової, надаючи професійну правову допомогу у таких складних умовах, але й безпосередньо відстоюють територіальну цілісність та недоторканість нашої Батьківщини, або ж активно займаються волонтерською діяльністю.

Активно допомагають як у професійній, так і в повсякденній діяльності адвокатам в умовах війни органи адвокатського самоврядування, зокрема, Національна асоціація адвокатів України та її структурні підрозділи. Ними було організовано та проведено значна кількість різноманітного роду заходів як щодо підвищення кваліфікації адвокатів щодо вирішення питань захисту прав та інтересів і військовослужбовців, і громадян в умовах війни, так і щодо збору благодійної допомоги щодо матеріальної підтримки адвокатів та їх сімей, які потребують цього. Так, важливу роль відіграє діяльність Опікунської ради при НААУ, що утворилась майже відразу після початку військового вторгнення РФ та станом на початок 2024 року було розглянуто понад 700 заяв адвокатів та членів їх сімей з усіх регіонів України, за результатами розгляду яких у більшості з них (понад 500) було прийнято рішення щодо надання необхідної матеріальної допомоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бисага Ю.М., Заборовський В.В., Манзюк В.В. Інформація та інформаційні технології як невід'ємна частина професійної діяльності адвоката. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 5. С. 104–114. URL: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2019.4/104-114>.
2. Заборовський В.В. Професійна діяльність адвоката – це правова, юридична чи професійна правнича допомога? *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 38. Т. 2. С. 140–145.
3. Zaborovsky V.V., Buletsa S.B., Lenger Ya.I., Lazur Ya.V., Cherpys O.I. Independence and self-dependence of the Ukrainian lawyer in the aspect of determining the absoluteness or relativity of their legal nature. *European vector of contemporary jurisprudence: the experience of Ukraine and the Republic of Poland: collective monograph*. Vol. 1. Sandomierz: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. P. 44–61.
4. Заборовський В.В., Бисага Ю.М., Булеца С.Б. Правовий статус адвоката: проблеми теорії та практики: монографія. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 650 с.
5. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Науково-практичний коментар. 2-ге вид. зі змін. та доповн. / За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. М.А. Погорецького. К.: Алерта, 2019. 346 с.
6. Заборовський В.В. Загальні засади функціонування інституту адвокатури в Україні. Конституційне право України: підручник / І.М. Алмаші, М.М. Алмаші, А.В. Бєлюга та ін., вид. 9, перероб. та доп. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 364–378.
7. Заборовський В.В. Чи порушує обов'язкове членство адвоката в Національній асоціації адвокатів України конституційне право громадянина на свободу об'єднань та принцип незалежності адвокатської діяльності? *Конституційно-правові академічні студії*. 2017. № 1. С. 27–34.
8. Навіть у воєнний час ми вимушені відстоювати незалежність інституту адвокатури: [інтерв'ю з головою ВКДКА С. Вилковим / записав О. Насадюк]. *Юридична практика*. 2023. URL: <https://vkdka.org/navit-uvvojennij-chas-mi-vimusheni-vidstoyuvati-nezalezhnist-institutu-advokaturi-sergij-vilkov-golova-vkdka/>.
9. Адвокату Юрію Сікиринському посмертно надано звання Героя України 2024. URL: <https://pravo.ua/advokatu-iuriiu-sikyrynskomu-posmertno-prysvoienozvannia-heroia-ukrainy/>.
10. Заборовський В.В., Орлова О.С., Манзюк В.В. Особливості професійної діяльності адвоката та української адвокатури в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 279–284. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.03.50>.
11. Роль адвокатури в кризових умовах: уроки війни озвучив В. Гвоздїй. URL: <https://unba.org.ua/news/8771-rol-advokaturi-v-krizovih-umovah-uroki-vijni-ozvuchiv-v-gvozdij.html>.
12. Марценюк І. Особливості адвокатської діяльності в період воєнного стану. *Адвокатура України: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 14 грудня 2023 р.)*. Харків: НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2024. С. 247–249.
13. Швецова Л. Врегулювання питань, пов'язаних зі знищенням та пошкодженням

- майна у зв'язку з воєнними діями. Судова практика. *Адвокатура України: сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 14 грудня 2023 р.). Харків: НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2024. С. 218–220.
14. Панфілова Д. Основи захисту прав військовослужбовців та їх родин адвокатом (правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин та військовополонених) *Адвокатура України: сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 14 грудня 2023 р.). Харків: НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2024. С. 102–105.
 15. Дулюк Р. Адвокатура в період дії правового режиму воєнного стану *Адвокатура України: сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 14 грудня 2023 р.). Харків: НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2024. С. 233–236.
 16. Демченко С.В. Інформаційні технології як обов'язковий інструмент у професійній діяльності адвоката в умовах воєнного стану. *Національна парадигма правового розвитку сучасної України*: збірник тез Всеукраїнського науково-практичного юридичного форуму (м. Дніпро, 18 травня 2023 р.). Дніпро: Ліра, 2023. С. 65–71.
 17. Додаток "eyeWitness to Atrocities": про фіксацію воєнних злочинів говорили на Сумщині. 2022. URL: <https://legalaid.gov.ua/novyny/dodatok-eyewitness-to-atrocities-pro-fiksaciyu-voyennyh-zlochyniv-govoryly-na-sumshyni/>.
 18. EyeWitness to Atrocities app reaches 10,000 milestone of verifiable photos and videos relating to war in Ukraine. URL: <https://www.ibanet.org/eyeWitness-to-Atrocities-app-10000-milestone-reached-of-verifiable-photos-and-videos-relating-to-war-in-Ukraine>.
 19. warcrimes.gov.ua – головна платформа збору доказів злочинів РФ. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/warcrimesgovua-golovna-platforma-zboru-dokaziv-zlociniv-rf>.
 20. Стратій О.В. Правові та психологічні особливості діяльності адвоката в період воєнного стану. *II Наукові читання пам'яті Ганса Гросса*: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернівці, 09 грудня 2022 р.). Чернівці: Чернівець. нац. у-нт ім. Ю. Федьковича, 2023. С. 124–128.
 21. Комітет з військового права НААУ підготував пам'ятки з надання правничої допомоги військовим ЗСУ. 2022. URL: <https://unba.org.ua/news/7409-komitet-z-vijskovogo-prava-naau-pidgotuvav-pamyatki-z-nadannya-pravnichoi-dopomogi-vijskovim-zsu.html>.
 22. Сергет Ю. Адвокатура України під час воєнного стану. 2023. URL: <https://unba.org.ua/publications/8390-advokatura-ukraini-pid-chas-voennogo-stanu.html>.
 23. Адвокати Херсонщини потребують допомоги колег. 2023. URL: <https://unba.org.ua/news/8111-advokati->.
 24. Родинам постраждалих адвокатів зберуть кошти на благодійному вечорі. 2023. URL: <https://unba.org.ua/news/8363-rodinam-postrazhdalih-advokativ-zberut-koshti-na-blagodijnomu-vechori.html>.
 25. Для розподілення благодійної допомоги адвокатам під час воєнного стану створена Опікунська Рада. 2022. URL: <https://advokatpost.com/dlia-rozpodilennia-blahodijnoi-dopomogy-advokatom-pid-chas-voiennoho-stanu-stvorena-opikunska-rada/>.
 26. Адвокату Юрію Сікиринському посмертно надано Звання Героя України. 2024. URL: <https://pravo.ua/advokatu-iuriiu-sikyrynskomu-posmertno-prysvoienozvannia-heroia-ukrainy>.
 27. Родини трьох загиблих адвокатів підтримала Опікунська рада НААУ 2023. URL: <https://unba.org.ua/news/8235-rodini-tr-oh-zagiblih-advokativ-pidtrimala-opikunska-rada-naau.html>.
 28. Опікунська рада НААУ підтримала родини трьох загиблих адвокатів. 2023. URL: <https://unba.org.ua/news/8071-opikunska-rada-naau-pidtrimala-rodini-tr-oh-zagiblih-advokativ.html>.
 29. Ще 10 адвокатів отримали допомогу від Опікунської ради НААУ. 2023. <https://unba.org.ua/news/8561-she-10-advokativ-otrimali-dopomogu-vid-opikunskoi-radi-naau.html>.
 30. Надано підтримку родинам ще трьох загиблих на війні адвокатів. URL: 2023. <https://unba.org.ua/news/8383-nadano-pidtrimku-rodinam-she-tr-oh-zagiblih-navijni-advokativ.html>.
 31. Адвокатська спільнота продовжує втрачати своїх колег на війні: Опікунська рада НААУ матеріально підтримала родини загиблих. 2023. URL: <https://advokatpost.com/advokatska-spilnota-prodovzhuie-vtrachaty-svoikh-koleh-navijni-opikunska-rada-naau-materialno-pidtrymala-rodyny-zahyblykh/>.
 32. Опікунська Рада надала допомогу родинам двох загиблих адвокатів. 2022. URL:

- <https://unba.org.ua/news/7359-opikuns-ka-rada-nadala-dopomogu-rodinam-dvoh-zagiblih-advokativ.html>.
33. Адвокатська спільнота продовжує нести втрати через повномасштабне вторгнення: Опікунська Рада НААУ спрямувала благодійну допомогу. 2024. URL: <https://advokatpost.com/advokatska-spilnota-prodovzhuie-nesty-vtraty-cherez-povnomasshtabne-vtorhnennia-opikunskara-rada-naau-spriamuvala-blahodijnu-dopomohu/>.
 34. Опікунська рада надала 100 тисяч гривень родині загиблої Катерини Ширай – адвоката з Чернігова. 2022. URL: <https://unba.org.ua/news/7367-opikuns-ka-rada-nadala-100-tisyach-griven-rodini-zagibloi-katerini-shiraj-advokata-z-chernigova.html>.
 35. Родині загиблої колеги з Дніпра Аліні Молчановій Опікунська рада виділила 100 тис грн. 2022. URL: <https://unba.org.ua/news/7372-rodini-zagibloi-kolegi-z-dnipra-alini-molchanovij-opikuns-ka-rada-vidilila-100-tis-grn.html>.
 36. Опікунська рада на черговому засіданні надала допомогу майже 30 адвокатам. 2022. URL: <https://unba.org.ua/news/7442-opikuns-ka-rada-na-chergovomu-zasidanni-nadala-dopomogu-majzhe-30-advokatam.html>.
 37. Опікунська рада надала 100 тисяч гривень дружині загиблого адвоката Дениса Гордєєва. 2022. URL: <https://unba.org.ua/news/7469-opikuns-ka-rada-nadala-100-tisyach-griven-druzhini-zagiblogo-advokata-denisa-gordeeva.html>.
 38. Опікунська Рада НААУ надала матеріальну допомогу 33 адвокатам. 2022. URL: <https://unba.org.ua/news/print/7346-opikuns-ka-rada-naau-nadala-material-nu-dopomogu-33-advokatam.html>.
 39. Матеріальну допомогу отримують ще 20 постраждалих від війни адвокатів. 2022. URL: <https://unba.org.ua/news/7493-material-nu-dopomogu-otrimayut-she-20-postrazhdalih-vid-vijni-advokativ.html>.
 40. На черговому засіданні Опікунська рада розглянула майже 20 заяв. 2022. URL: <https://unba.org.ua/news/7386-na-chergovomu-zasidanni-opikuns-ka-rada-rozglyanula-majzhe-20-zayav.html>.
 41. Опікунська рада НААУ виділила 200 тис. допомоги постраждалим адвокатам 2023 <https://unba.org.ua/news/8117-opikuns-ka-rada-naau-vidilila-200-tis-dopomogi-postrazhdalim-advokatam.html>.
 42. Опікунська рада розподілила вже близько 4 млн грн постраждалим від війни адвокатам. 2022. URL: <https://unba.org.ua/news/7366-opikuns-ka-rada-rozpodilila-vzhe-bliz-ko-4-mln-grn-postrazhdalim-vid-vijni-advokatam.html>.
 43. Опікунська рада розглянула вже понад 330 заяв постраждалих від війни адвокатів. 2022. URL: <https://unba.org.ua/news/7417-opikuns-ka-rada-rozglyanula-vzhe-ponad-330-zayav-postrazhdalih-vid-vijni-advokativ.html>.